

14. Sercu L. (2005). Foreign language teachers and intercultural competence: An international investigation. Clevedon : Multilingual Matters. 200 p. URL : <https://www.multilingual-matters.com/page/detail/?k=9781853598456> [in English].
15. Zarate G. (2004). Cultural mediation and intercultural communication in language learning. Strasbourg : Council of Europe Publishing. 95 p. URL : <https://rm.coe.int/16805cfae1> [in English].

O. MELNYK. Formation of students' intercultural competence in the process of learning English.

The article examines the issue of developing intercultural competence among students in the context of studying English in higher education institutions. In the context of globalization and the growing role of English as a language of international communication, not only the mastery of language knowledge, but also the formation of the ability to effectively interact with representatives of other cultures is of great importance. It is emphasized that intercultural competence is an integrative quality of a person that combines speech, socio-cultural, social, and communicative competence.

During the research process, scientific approaches to interpreting the concept of "intercultural competence" were analyzed, its structural components were identified, and the pedagogical conditions that contribute to its formation were substantiated. Particular attention was paid to methodological techniques and forms of work that ensure the active inclusion of students in intercultural interaction in the context of studying English. Examples of tasks with elements of country studies, analysis of cultural situations, role-playing games, and project activities aimed at the development of cultural empathy and tolerance are described.

The article emphasizes the importance of integrating the intercultural component into all stages of English language teaching, as well as the need for professional training of teachers to implement the tasks of intercultural education. The conclusion is made about the feasibility of using a holistic, systematic approach to the formation of intercultural competence as a component of training a competitive specialist capable of effective intercultural communication in the modern world.

Keywords: intercultural competence, students, English language, intercultural communication, foreign language education, sociocultural competence, tolerance, professional training.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.15>

УДК 323.1:316.347

Філіпчук О. Р.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

Стаття висвітлює актуальну проблему сучасної позашкільної освіти – формування національної ідентичності дітей та молоді, що ґрунтується на цінностях національної культури та її культурно-історичному фундаменті, а також зумовлена перманентними, різноспрямованими соціокультурними змінами, що супроводжують становлення і розвиток інформаційного суспільства як на глобальному, так і на локальному рівнях. Ці зміни спричинені наслідками глобалізації, розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, інтенсифікацією культурного обміну та домінуванням масової культури.

Одним із загрозливих наслідків глобалізації та пов'язаних з нею інтеграційних процесів, які охопили всі сфери суспільного життя, є уніфікація культурних цінностей, що призводить до нівелювання національної унікальності та втрати національної ідентичності. Проблема збереження національної ідентичності в умовах глобалізації посідає важливе місце. Особлива

актуальність означеної проблеми загострена і викликами сьогодення – тимчасовою окупацією українських територій та повномасштабною війною російської федерації.

Розглядаються основні підходи щодо визначення ідентичності, зокрема підкреслюється багатоваріантність її тлумачень у науковому дискурсі; сутність національної ідентичності; визначено окремі теоретичні положення; зроблено огляд і систематизацію сучасних зарубіжних емпіричних досліджень, присвячених проблемам національної ідентичності. Впродовж студіювання теоретичного матеріалу, як українських, так і зарубіжних науковців, було виявлено основні складові формування національної ідентичності особистості в системі позашкільної освіти: етнічна, загальнодержавна (загальноукраїнська) та загальнокультурна складові.

Особливу увагу в дослідженні зосереджено на структурі національної ідентичності, визначено та схарактеризовано її компоненти: когнітивний (пізнавальний), емоційно-оцінний (конотативний), ціннісно-орієнтаційний (аксіологічний) та поведінковий (діяльнісний).

Здійснено огляд теоретико-методологічної літератури, який дав змогу розробити основні показники сформованості національної ідентичності за допомогою теоретичних та емпіричних методів, що надало можливість виявити низку тенденцій трансформації національної ідентичності в умовах інформаційного суспільства. Здійснено актуалізацію проблеми дослідження національно-державної ідентичності та виявлено низку перспективних напрямів вивчення означеного феномену.

Ключові слова: ідентичність, національна ідентичність, нація, особистість, глобалізація, освіта, позашкільна освіта, структура національної ідентичності.

Проблема формування національної ідентичності учнівської молоді зумовлена як глобалізацією сучасного соціокультурного простору, так і особливостями самої особистості – учня системи позашкільної освіти. В умовах державної незалежності України принципово важливо не тільки цінувати суверенітет держави з боку молоді, а й бути готовими зміцнювати його своїми вчинками та діями.

Для українських учених проблема національної ідентичності в умовах сучасних глобалізаційних процесів є відносно новою, оскільки вона лише віднедавна набула широкого обговорення на концептуальному рівні.

Кардинальні процеси у глобальному масштабі суттєво вплинули на темпоральність трансформаційних процесів у світі та в Україні, загострили проблему національної ідентичності, спонукаючи дослідників інакше підійти до її тлумачення, осмислення та змістового наповнення.

У надзвичайно складний період для всіх українців, за умов повномасштабної війни росії проти України, загострилася проблема формування національної ідентичності дітей та юнацтва, передусім задля формування у молодого покоління усвідомлення спільної відповідальності за майбутнє Української держави та прагнення до її захисту.

Необхідність дослідження та значущість цієї проблеми засвідчує низка нормативно-правових актів України – Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022 р.), «Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 рр. (2019 р.); Указ Президента «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері» (2016 р.), Постанова Верховної Ради «Про вшанування героїв АТО та

вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей і молоді» (2015 р.); а також зарубіжні документи – Конвенція ЮНЕСКО «Про значення культурної спадщини для суспільства» (2005 р.) та «Про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження» (2012 р.), в яких зазначається необхідність становлення громадянського суспільства, усвідомлення особистістю свого власного національного коріння, осмислення та розуміння значущості національних цінностей, важливості проблеми формування в дітей та молоді національної ідентичності; Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2010); Програма культурної освіти, створена Національним консультативним комітетом з творчої та культурної освіти (NACCCE) в Англії (2013).

Останніми роками проблема національної ідентичності порушувалась у наукових пошуках учених, які аналізують та тлумачать цю проблему з різних методологічних засад. Передусім це дослідження зарубіжних вчених Б. Андерсона, (B. Anderson), Ю. Габермаса (J. Habermas) С. Гантінгтона (S. Huntington), Е. Гелнера (E. Gellner), Е. Гідденса (E. Giddens), Л. Грінфелд (L. Greenfeld), Е. Сміта (E. Smith), К. Хюбнера (K. Huebner), С. Шульма (S. Shulmanна).

Вагомий доробок дослідження проблеми національної ідентичності та своєрідності української етноментальності належить класикам педагогічної думки Н. Ващенко, М. Драгоманову, І. Огієнко, С. Русовій, В. Сухомлинському, К. Ушинському та іншим.

Феномен національної ідентичності та його формування у дітей та молоді висвітлювали у своїх наукових дослідженнях українські вчені – І. Бех, С. Бойко, Т. Бойко, М. Головатий, Л. Губерський, Т. Воропай, К. Журба, Л. Канішевська, А. Колодій, В. Кремень, І. Кресіна, В. Крисаченко, О. Матвієнко, М. Михальченко, Л. Нагорна, М. Попович, В. Скуратівський, С. Яремчук та інші.

Водночас, відзначаючи позитивно теоретичне та практичне значення попереднього наукового доробку, варто зазначити, що проблема формування української національної ідентичності особистості молодого покоління в умовах глобалізації та широкомасштабного вторгнення росії потребує адекватного та глибокого осмислення.

Мета дослідження полягає у розкритті особливостей формування національної ідентичності учнів у системі позашкільної освіти.

Національна ідентичність – особливий вид соціальної ідентичності особистості, найскладніший, який перебуває на перетині національно-історичної, соціально-психологічної, соціокультурної, політико-культурної та інших сфер життєдіяльності суспільства. Різні гуманітарні науки пропонують свої визначення поняття.

Польська науковиця О. Гнатюк трактує національну ідентичність як «комплекс спільних переконань, позицій і вірувань, вироблених у процесі формування окремішності спільноти, який поєднувався з акцептацією політичних прагнень певної політичної групи або акцептацією держави» [1, с. 56].

У контексті нашого наукового пошуку, ми приймаємо та вважаємо для себе найбільш обґрунтованою наукову позицію І. Беха та К. Журби, які трактують феномен «національна ідентичність» як суб'єктивне відчуття приналежності до українського народу, нації, прийняття моральних цінностей, яке характеризується ототожненням і уподібненням та формуванням відповідної національної Я-концепції [2, с. 33].

З метою ефективного використання феномену «національна ідентичність» в освітньому процесі позашкільної освіти, важливо чітко визначити ідентифікаційний комплекс, посередництвом якого вона формуватиметься в учнів.

Англійський вчений Е. Сміт ще на початку 90-х рр. XX ст. підкреслював, що структура будь-якої національної ідентичності охоплює і громадянські, і етнічні складники, проте різною мірою та в різних формах [5].

На нашу думку, доцільним є виокремлення таких ключових складових національної ідентичності:

- *знання* як підґрунтя для усвідомлення та розуміння особливостей історичних витоків та сьогодення нації;
- *емоції* як чинник, який визначає (впливає на) сприйняття, оцінювання та ставлення учнів до національного минулого і сьогодення;
- *символи* як елементи конструкту, які розкривають образ, цінність чи ідею;
- *образи* як когнітивно-емоційні утворення, на які спрямована пізнавальна активність учнів;
- *сенси* як базові логіко-пояснювальні конструкти національної реальності;
- *ціннісні орієнтації* як підвалини соціальної та громадянської позиції особистості;
- *діяльнісна складова*, яка передбачає форми та способи навчально-пізнавальної діяльності учня та його соціальну діяльність, як громадянина України, як виразник сформованої національної ідентичності.

Саме система позашкільної освіти має найкращі дидактичні та змістовні можливості формування всіх складових національної ідентичності.

Ґрунтуючись на ключових моментах, викладених вище, та беручи до уваги об'єктивні умови, що склалися у нашому суспільстві, ми зосередимось на визначенні структури національної ідентичності.

Варто зазначити, що у процесі вирішення цього дослідницького завдання, ми послуговувалися методом системно-структурного аналізу, який базується на основних положеннях системного підходу і, як вважає В. Романчиков, охоплює декілька етапів «уточнення того, який науковий феномен використовується для аналізу як ціле; виявлення можливо більшої кількості елементів цілого; групування елементів у необхідну і достатню кількість підструктур з узгодженням їх з наявними науковими теоріями; установлення різних зв'язків і відносин між елементами, підструктурами й цілим» [3, с. 158].

Представимо компонентну структуру національної ідентичності особистості в сучасному вимірі.

Когнітивний (пізнавальний) компонент представлений таким чином:

– *етнічна складова* – знання, погляди, уявлення, установки та поняття про свою націю, про українську історію та культуру, про історію та культуру інших національностей, знання рідної мови, традицій та обрядів;

– *загальнодержавна (загальноукраїнська) складова* – знання державного устрою суспільства та інститутів влади, законодавча-правових основ побудови та життєдіяльності суспільства, державної символіки, базових установчих документів, історії та культури України, знання історії національних меншин, історії наявних громадських осередків та релігійних конфесій;

– *загальнокультурна складова* – знання світової картини суспільств, їх історії та культури, основних релігій світу, знання законів, правил і норм в будь-якій країні світу, знання основ безконфліктної комунікації в полікультурному середовищі, знання основних принципів і правил ставлення до природи, основ охорони довкілля та збалансованого природокористування, знання основ здорового способу життя і здоров'язберігаючих технологій.

Емоційно-оцінний (конотативний) компонент:

– *етнічна складова* – усвідомлення своєї етнічної приналежності, прихильність до системи національних цінностей українського народу, оціночні судження, що характеризують ставлення до рідного народу та інших національностей, їх представників, ставлення до рідної мови, шанобливе ставлення до культури, традицій та історії української нації;

– *загальнодержавна (загальноукраїнська) складова* – усвідомлення своєї ідентичності, приналежності до українського суспільства, ставлення до суспільно-політичних подій, які відбуваються в країні, до інших громадян України, шанобливе ставлення до нормативно-правових законів, що діють в Україні, до системи громадянських цінностей, ставлення до громадянського обов'язку та відповідальності;

– *загальнокультурна складова* – усвідомлення своєї приналежності до світової спільноти, відчуття себе «людиною світу», ставлення до системи загальнокультурних та загальнолюдських цінностей.

Ціннісно-орієнтаційний (аксіологічний) компонент:

– *етнічна складова* – наявність або відсутність сформованої системи етнічних цінностей;

– *загальнодержавна (загальноукраїнська) складова* – наявність або відсутність усвідомлення цінності держави як гаранта прав громадянина; наявність або відсутність сформованої системи громадянських цінностей;

– *загальнокультурна складова* – наявність або відсутність сформованої системи загальнокультурних (загальнолюдських) цінностей.

Поведінковий (діяльнісний) компонент:

– *етнічна складова* – використання рідної мови у побутовому спілкуванні та професійній комунікації, прояв притаманних для рідного народу рис поведінки, толерантність щодо представників українського народу та інших національностей;

– *загальнодержавна (загальноукраїнська) складова* – активна участь у суспільно-політичному житті країни, готовність до захисту цілісності держави, шанобливе ставлення до законів, що регулюють діяльність та поведінку;

– *загальнокультурна складова* – участь у виробничій діяльності на благо процвітання держави та світового співтовариства, освітньо-пізнавальна діяльність задля особистісного саморозвитку та самореалізації, дбайливе ставлення до довкілля, уміння вести комунікацію на засадах рівноправних стосунків, взаємної поваги та визнання іншої особистості, уміння конструктивно та помірковано вирішувати конфлікти, ведення здорового способу життя.

На основі представленого змісту компонентів можна визначити показники сформованості національної ідентичності особистості.

Для когнітивного (пізнавального) компонента вони будуть такими:

– наявність знань про етноінтеграційні та етнодиференціюючі ознаки власного народу;

– уявлення про свою національну ідентичність;

– знання рідної мови;

– знання про витоки виникнення, історію та основні етапи розвитку рідного народу;

– знання про культуру та традиції української нації;

– знання національної символіки;

– знання про видатних діячів культури та науки – представників українського народу;

– знання історії та культури інших національностей.

Для емоційно-оцінного (конотативного) компонента можна виділити такі показники:

– емоційно-позитивне сприйняття своєї етнічної приналежності;

– визнання національної системи цінностей;

– позитивно-стверджувальне ставлення до української мови;

– повага до історії та культури української нації, її культурних та історичних пам'яток;

– емоційне переживання особливостей життєдіяльності українського народу, його стійкість, цілісність та жертвовність у захисті своєї незалежності;

– емоційно-позитивне усвідомлення своєї приналежності до світової спільноти, осмислення себе «людиною світу»;

– сповідування системи загальнокультурних (загальнолюдських) цінностей;

– толерантне ставлення до представників усіх віросповідань та національних меншин.

Щодо ціннісно-орієнтаційного (аксіологічного) компонента, то показниками його сформованості слугують:

– наявність чітко сформованої системи національних цінностей;

– розуміння цінності держави як гаранта прав громадян і найвищої форми суспільної самоорганізації;

– розвинута система загальносуспільних цінностей (свобода особистості,

плюралізм, правосвідомість, демократія тощо);

– сформована система загальнокультурних (загальнолюдських) цінностей (життя, творчість, краса, істина, справедливість, совість, щастя, добро, обов'язок, відповідальність, честь, гідність тощо);

– усвідомлено-критичне ставлення до власної поведінки та вчинків.

Показники сформованості національної ідентичності за діяльнісним (поведінковим) компонентом:

– використання української мови у побутовому та професійному спілкуванні;

– прояв поведінкових рис та властивостей, притаманних українському народу;

– позитивні вчинки та прояви щодо представників українського народу та інших національностей;

– громадсько-політична діяльність у межах, встановлених законодавством України;

– повага та дотримання законів, норм та правил поведінки в суспільстві;

– дотримання виконання прав та обов'язків громадянина України;

– прояв доброзичливого ставлення до усіх громадян України;

– участь у волонтерській діяльності;

– активна пізнавальна діяльність з метою саморозвитку та особистісної самореалізації на благо процвітання держави;

– бережливе ставлення до довкілля;

– здатність здійснювати комунікацію на засадах рівності, взаємоповаги, толерантності та сприйняття іншої особистості;

– вміння конструктивно вирішувати конфлікти.

Висновки. Отже, національна ідентичність як соціально-педагогічна категорія – це соціо-особистісний концепт, комплексна якість особистості, яка узагальнює та синтезує соціальне та особистісне, а саме – поєднує в собі як національні, так і культурні здобутки окремої нації, які є чинниками національної соборності, цілісності та єдності.

Структура національної ідентичності передбачає наявність когнітивного (пізнавального), емоційно-оцінного (конотативного), ціннісно-орієнтаційного (аксіологічного) та поведінкового (діяльнісного) компонентів як результат інтеріоризації соціально-культурних детермінант у ціннісні орієнтації, установки та властивості поведінки особистості учня.

Зважаючи на специфіку, особливості та виклики сьогодення в Україні, перспективи дослідження передбачають вивчення національної ідентичності особистості в полікультурному просторі.

Використана література:

1. Гнатюк О. Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність. Київ : Критика, 2005. 528 с.
2. Бех І., Журба К. Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності в загальноосвітніх навчальних закладах. *Гірська школа українських Карпат*. 2017. Т. 16. С. 24-33.
3. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 254 с.

4. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. 336 с.
5. Сміт Е. Національна ідентичність : пер. з англ. П. Таращука. Київ : Основи, 1994. 223 с.
6. Blum Douglas W. National Identity and Globalization Youth, State, and Society in Post-Soviet Eurasia. Cambridge University Press, 2007.
7. Gaber Rusanna. National Identity and Democratic Consolidation in Central and Eastern Europe. *International Journal of Sociology*. 2006. Vol. 36. № 3.
8. Hieronimus, Robert, Laura Cortner. Founding Fathers, Secret Societies Freemasons, Illuminati, Rosicrucians, and the decoding of the Great Seal Inner Traditions. Bear & Co, 2006.

References:

1. Hnatiuk O. (2005). Proshchannia z imperiieiu: ukrainski dyskusii pro identychnist [Farewell to Empire: Ukrainian Debates on Identity]. Kyiv : Krytyka. 528 s. [in Ukrainian].
2. Bekh I., Zhurba K. (2017). The concept of forming national and cultural identity in adolescents in general education institutions [The concept of forming national and cultural identity in adolescents in general education institutions]. T. 16. S. 24-33 [in Ukrainian].
3. Romanchuk V. I. (2007). Fundamentals of Scientific Research. Textbook [Fundamentals of scientific research: a textbook]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. 254 s. [in Ukrainian].
4. Stepyko M. T. (2011). Ukrainian identity: phenomenon and principles of formation : monograph [Ukrainian identity: phenomenon and principles of formation : monograph]. Kyiv : NISD. 336 s. [in Ukrainian].
5. Smit E. (1994). National identity [National identity] : per. z anhl. P. Tarashchuka. Kyiv : Osnovy. 223 s. [in Ukrainian].
6. Blum Douglas W. (2007). National Identity and Globalization Youth, State, and Society in Post-Soviet Eurasia. Cambridge University Press [in English].
7. Gaber Rusanna (2006). National Identity and Democratic Consolidation in Central and Eastern Europe. *International Journal of Sociology*. Vol. 36. № 3 [in English].
8. Hieronimus Robert, Laura Cortner (2006). Founding Fathers, Secret Societies Freemasons, Illuminati, Rosicrucians, and the decoding of the Great Seal Inner Traditions. Bear & Co [in English].

O. FILIPCHUK. National identity of the student's personality: essence and structure.

The article highlights an urgent problem in modern out-of-school education: the formation of national identity in children and youth based on the values of national culture and its cultural and historical foundations. The relevance of addressing the problem of national identity formation is due to the permanent, multidirectional, socio-cultural changes that accompany the formation and development of the information society at both the global and local levels. The effects of globalization cause these changes: the development of information and telecommunication technologies, the intensification of cultural exchange, and the dominance of mass culture.

One of the threatening consequences of globalization and related integration processes that have covered all spheres of public life is the unification of cultural values, which leads to the leveling of national uniqueness and loss of national identity. The problem of preserving national identity in the context of globalization is of great importance.

The particular relevance of this problem is exacerbated by the challenges of today, the temporary occupation of Ukrainian territories, and the full-scale war of the Russian Federation. The article deals with the problems of national identity and examines the main approaches to defining identity, emphasizing the variability of its interpretations in scientific discourse. The article considers the essence of national identity, identifies certain theoretical provisions, reviews, and systematizes modern foreign empirical studies on the problems of national identity.

In the course of studying the theoretical material of both Ukrainian and foreign scholars, the main components of the formation of national identity in the system of out-of-school education were identified: ethnic, national (all Ukrainian), and general cultural components.

The study focuses on the structure of national identity, identifies and characterizes the components of national identity: cognitive (cognitive), emotional-evaluative (connotative), value-

oriented (axiological), and behavioral (activity) components. The analysis of the theoretical and methodological literature allowed for the development of the main indicators of national identity formation.

Analytical and comparative methods were used to formulate the problem and substantiate the theoretical foundations of the study. The methods of systematization and generalization were used to discuss the results of the study, summarize the data obtained, and formulate conclusions. The application of these methods enabled us to identify several trends in the transformation of national identity in the information society. The article aims to address the issue of studying national-state identity and identify several promising areas for further research on this phenomenon.

Keywords: identity, national identity, nation, personality, globalization, education, extracurricular education, structure of national identity.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-162.2025.16>

УДК 376-056.264:004-049.7](045)

Цибулько А. О.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ПРИ ЗАЇКАННІ

У статті проаналізовано потенціал цифрових технологій у корекційній роботі при заїканні. Розглянуто цифрові технології, що слугують допоміжними інструментами у логопедичній роботі: нейрофідбек, віртуальна реальність (VR), пристрої зі змінним аудіозворотним зв'язком (DAF/FAF), мобільні застосунки для тренування плавного мовлення, штучний інтелект. На основі аналізу наукових джерел і міжнародних досліджень визначено переваги та обмеження кожної технології та оцінено ефективність у покращенні плавності мовлення та зниженні частоти судом. Детально охарактеризовано принципи дії кожного засобу, переваги, потенційні ризики та особливості застосування в роботі з дітьми, підлітками та дорослими. Узагальнено результати досліджень, що демонструють можливе зниження частоти проявів заїкання за умови цілеспрямованого і поетапного впровадження цифрових технологій у корекційний процес.

Підкреслено, що поєднання традиційних логопедичних підходів із новітніми технологіями може посилити загальний корекційний ефект, сприяти мотивації осіб із заїканням до тривалої практики та саморефлексії. Окрема увага приділена важливості індивідуального підбору технологій, дотримання принципів поступовості та безпечного навчального середовища. Визначено роль логопеда як координатора технологічної взаємодії, що пояснює, навчає і супроводжує. Зазначено, що в українській логопедичній науці проблема використання цифрових інструментів при корекції заїкання поки що розкрита недостатньо. Обґрунтовано необхідність формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх вчителів-логопедів у межах професійної підготовки.

Стаття підкреслює потребу в подальших емпіричних дослідженнях та розвитку методичних підходів до інтеграції цифрових технологій у логопедичну практику з урахуванням світових тенденцій.

Ключові слова: заїкання, цифрові технології, інформаційно-цифрова компетентність, нейрофідбек, віртуальна реальність, DAF/FAF-пристрої, штучний інтелект, мобільні застосунки.